

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**СТРУКТУРНИТЕ ФОНДОВЕ НА ЕС – ПРЕДПОСТАВКА
ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИ И УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ
THE EU STRUCTURAL FUNDS – A PREREQUISITE
FOR RURAL AND SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT**

**Андреана Андреева
Andreana Andreeva**

Университет за национално и световно стопанство – София
University of National and World Economy – Sofia

E-mail: andy.andreevaa@gmail.com

Abstract

The article aims to reveal the importance of the structural funds of the European Union for the development of rural and sustainable tourism. The attention is drawn to tourism as a key instrument for the development of the rural areas. It is outlined as an essential tool for the support and survival of the weak economic regions. Its role for the sustainable development of new workplaces, support of the business and landscape and natural resources is emphasized. A special space is dedicated to the European Union's policy on sustainable tourism and development of rural areas. The working out and managing of projects for grants, aimed at the growth of tourism, seeking for its popularization and preservation of heritage, is reviewed as a prerequisite for the successful development of the rural areas. The basic financial instruments of the EU, identified as opportunities for funding of sustainable tourism and the preservation of the rural areas' heritage, are the structural funds. The development of rural and sustainable tourism requires coordination with the common objectives for improvement of those areas and that is how the European Union structural funding tools can be used to this end.

Key words: rural tourism, sustainable development, structural funds, projects.

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години туризмът се наложи като икономическа дейност, която има значителен дял в икономиката, създава заетост и мобилизира местни и чужди инвестиции. Различните видове туризъм – селски, екологичен, културен и др., се установиха като дейност, създаваща брутна добавена стойност за районите, която се основава на по-доброто използване на местния потенциал за развитие – природни ресурси и забележителности, климатични условия, културно-историческо наследство.

Неексплоатираният все още сериозен потенциал от природни и културни ресурси, с които България разполага, е предпоставка за развитието на практически по-голямата част от т.нар. „специализирани форми“ на туристически дейности, които биха оказали съществено влияние върху промяна на съществуващия в момента имидж на България на „дестинация за масов туризъм“, както и биха спомогнали за разрушаване на ясно изразената сезонност в потреблението извън активните летен и зимен сезон. Като част от тези възможности се явява развитието на селския туризъм. Все повече се полагат усилия за диверсифициране на националния продукт чрез неговото развитие, комбиниращо интереса на по-малки, но по-платежоспособни пазарни сегменти с устойчивото потребление на туристическите ресурси. На този етап обаче тази специализирана форма на туризъм има по-скоро допълващо значение и място в националния туристически продукт. По този начин значителният потенциал на голяма част от територията на страната остава неизползван или слабо използван и бизнесът и местните общности не могат да се възползват изцяло от предимствата на туризма. С оглед конкурентното развитие на тази форма на туризъм, Европейският съюз отделя сериозен финансов ресурс за устойчивото развитие на селските райони (Pencheva, 2013).

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В КОНТЕКСТА НА ПРИОРИТЕТНИТЕ ЦЕЛИ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ

Селските и градските райони се различават по размера и гъстотата на населението. В Европейското законодателство и практика не съществува единно определение за „селски район“ в рамките на ЕС. Всяка страна членка използва национална дефиниция за обхвата на селските райони. За сравнителни анализи в рамките на ЕС и за целите на Стратегическите насоки на ЕС за програмния период 2014–2020 г. се използва дефиницията на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), според която като селски район се определя територия, с гъстота на населението под 150 души на квадратен километър. На базата на тази дефиниция, **76,5% от територията и 58,4% от населението на страната** са определени като предимно селски за България (Bulgaria-Rural Development Programme, 2015).

Туристическият продукт се формира върху селска територия, нейния ландшафт, начина на живот и културата на селската община. Развитието на този вид туризъм изисква, от една страна, обществена нагласа и управленски решения, ориентирани към интегрирането на икономически дейности (селско стопанство, изкуство, занаяти и т.н.). От друга страна, териториалното и туристическото развитие на „селските райони“ се разглеждат като **туристически продукти за предлагане**. Селският туризъм се явява подходящ инструмент за съживяване на западащите райони в България, който осигурява възможност за устойчиво развитие чрез създаване на работни места в подкрепа на бизнеса, както и поддръжка на ландшафта, природните ресурси, занаятите и т.н. Предимствата на България за развитие на туризма в селските райони се определят от:

- чистата природа;

- разнообразния терен;
- наличието на многобройни природни и други интересни места;
- уникалната култура;
- гостоприемни жители, мотивирани да предлагат туристически услуги (European commission, 2012).

На 16 ноември 1972 г. в Париж, Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) приема Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, която дефинира наследството като „културен и природен завет от миналото, с който живеем днес и който ще предадем на бъдещите поколения.“ Има няколко характеристики и качества, които **наследството на селските райони** трябва да притежава, за да бъде разглеждано като такова (Parusheva, 2014):

- Елементите му трябва да бъдат възприемани и припознати като наследство от местното население или поне от значителна част от него.
- Наследството трябва да обогатява културно и териториално средата, да стимулира икономиката и да допринася за цялостното развитие.
- Същността му, до голяма степен, да бъде свързана с възприятието. То трябва да пресъздава привлекателен, конкурентноспособен облик на областта, както и да свидетелства за правилното управление на ресурсите.
- Наследство се заражда всеки ден, то трябва да бъде не само в нашата памет, но и част от настоящето.

Опазването на наследството и предпоставките за развитие на селски туризъм са залегнали като приоритет на политиката в сферата на туризма. Развитието на туристическата индустрия, като структуроопределящ отрасъл на българската икономика, е заложен не само в бюджета на страната, но и в политиката за подпомагане на Европейската общност. В тази връзка, **структурните инструменти на Европейския съюз** предвиждат възможност за безвъзмездно финансиране на проекти в сферата на туризма и опазването на културното наследство и паметници на културата. Безвъзмездната финансова помощ цели повишаване на регионалния туристически потенциал и развитие на устойчиви, разнообразни, специфични за отделните райони продукти с по-висока добавена стойност.

Разработването и управлението на проекти, финансирани Европейския съюз, е възможност за подпомагане на стратегията за развитие на селските райони чрез популяризиране на тази специализирана форма на туризъм.

ПОЛИТИКА НА ЕС ЗА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ И РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Принципите за устойчивост залягат в основата на развитието на Общността и стават общоприето условие от съдържанието на всички документи, които определят хода на развитие на човешката дейност. За да бъде устойчиво бъдещето на туризма, следва да бъдат надхвърлени границите на краткосрочната перспектива. Това е и целта на новата стратегия на Европейската общност, наречена „Европа 2020“. Основните й приоритети са създаване на повече работни места и подобряване на жизненото равнище, устойчиво управление на ресурсите и дейностите днес

за баланс и стабилност утре. Стратегията сочи, че Европа е в състояние да осигури интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, да намери пътя към създаване на нови работни места и да предложи посока на развитие на Общността.

„Европа 2020“ предлага три взаимно подсилващи се приоритета:

- **интелигентен растеж:** изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации;
- **устойчив растеж:** насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика, с по-ефективно използване на ресурсите;
- **приобщаващ растеж:** стимулиране на икономика с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване.

Финансовите инструменти на ЕС, идентифицирани като възможности за финансиране на развитието на устойчивия туризъм и опазването на културното наследство в селските райони, са структурните фондове – Европейски социален фонд, Европейски фонд за регионално развитие, Кохезионния фонд и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. През юни 2011 г. Европейската комисия представи предложението си за бюджета на новия програмен период 2014–2020 г., като предложената сума за следващите седем години възлиза на почти 7 милиарда евро (European commission, 2010).

Като приоритетен отрасъл, туризмът е застъпен в програмите и приоритетните оси на развитие на структурните фондове на ЕС, както през изминалия програмен период – 2007–2013 г., така и през настоящия с хоризонт 2020 г.. **Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007–2013** залага като Приоритетна ос 3 – **„Устойчиво развитие на туризма“**. Общият финансов ресурс разпределен за това направление е на стойност **151 159 421 евро**, от които **128 485 508 евро** представляват съфинансиране от Европейския фонд за регионално развитие. Общата сума представлява **9,4% от бюджета на програмата**.

Разработването и управлението на проекти за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ е изключително удачен инструмент за развитието на туристическия продукт от специализираните видове туризъм и подкрепата и опазването на културното наследство на селските райони. През периода 2008–2014 г. по приоритетна ос 3 са сключени общо 57 договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП) по общо осемте схеми.

От данните в таблица 1 се вижда тенденция за стимулиране на развитието на културни и исторически атракции, които следва да бъдат разглеждани като културно наследство. В резултат на тяхното изпълнение са подкрепени **54 бр. туристически атракции/обекти**. От успешното приключилите проекти по оперативна ос 3 на Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007–2013 г., в дейностите, заложи в проектните предложения, се наблюдава по-висок интерес и посещение от страна на туристите, което допринася за развитието на икономиката в регионите, бенефициенти на договорите. Високият брой изпълнени проекти по схема

BG161PO001/3.1-03/2010 пряко кореспондира и с размера на предоставената безвъзмездна финансова помощ, която е в размер на 79 484 657 евро, или 52,6% от кумулативния размер на БФП за **Приоритетна ос 3 „Устойчиво развитие на туризма“**.

Таблица 1. Схеми за безвъзмездна финансова помощ
Table 1. Schemes for grants

№	Схеми за БФП	Брой договори
1.	BG161PO001/3.1-01/2008 "Подкрепа за паметници на културата с национално и световно значение допринасящи за устойчивото развитие на туризма"	2
2	BG161PO001/3.1-02/2009 „Подкрепа за развитието на туристически атракции“	4
3	BG161PO001/3.1-03/2010 „Подкрепа за развитието на природни, културни и исторически атракции“	20
4.	BG161PO001/3.1- 04/2011 „Реставрация и консервация на дворец "Евксиноград" и прилежащия му парк“	1
5.	BG161PO001/3.2-02/2011 „Подкрепа и развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите“	13
6.	BG161PO001/3.2-03/2012 „Подкрепа и развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите II“	11
7.	BG161PO001/3.3-01/2008 „Подкрепа за ефективен национален маркетинг на туристическия продукт и подобряване на информационното обслужване“	6

Източник: Годишен доклад за изпълнението на Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007–2013 г., за 2014 г.

През настоящия програмен период (2014–2020 г.), Оперативна програма „Региони в растеж“ и по-конкретно **Приоритетна ос 6 „Регионален туризъм“** ще подпомага консервацията, опазването, популяризирането и развитието на културното наследство в регионите на България. Основната ѝ насоченост ще бъде оползотворяване на неизползвания потенциал за туризъм в регионите. Това ще бъде постигнато чрез използване на силните страни на България като добре развита морска, спа и ски дестинация и насоченост към огромния потенциал, който страната има за оползотворяване на богатото си културно наследство.

Дейностите, подкрепяни по Приоритетна ос 6 **„Регионален туризъм“** на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020 г., са насочени към постигане на резултати в реализирането на основните стратегически цели, заложи в Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България с хоризонт 2030 г. Това ще доведе до адекватна реализация на неизползвания

потенциал на туризма и до неговото устойчиво развитие, като се отчитат предимствата на многообразието, уникалността и автентичността на ресурсите, за да се постигне баланс между развитието на културния туризъм и опазването на ресурсите. Приоритетна ос „Регионален туризъм“ ще допринесе също за подприоритет „Околна среда и опазване на природното богатство и културно-историческото наследство“, който е част от приоритет 3 „Свързаност и зелена икономика за устойчив растеж“ на Споразумението за партньорство.

С оглед създаването на цялостни туристически продукти за подкрепените обекти на културното наследство от национално и световно значение, ще бъдат подкрепяни интегрирани проекти, включващи цялостни решения не само за консервацията и опазване на съответния обект на културното наследство, но и за неговото популяризирането и развитие, които привличат значителен брой туристи. Размерът на безвъзмездната финансова помощ, предвиден за разпределение по тази Приоритетна ос е 85 642 499 евро, което представлява 6,53% от общата подкрепа от Европейския съюз за оперативната програма (Operational Programme „Regions in Growth“ 2014–2020).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През новия програмен период 2014–2020 г. се предвижда туризмът да бъде един от важните фокуси на европейските финансови инструменти, които ще оперират на територията на България. Предвижда се да продължат усилията за създаване на нови работни места извън селското стопанство посредством реализирането на мерки, насочени към диверсификация на икономиката в селските райони. Наред с това, ще се залага на развитието на туризма чрез подкрепа за опазването, популяризирането и развитието на културното и природното наследство като възможност за постигане на висока добавена стойност от реализираните инвестиции, използване на местния специфичен териториален потенциал и създаване на нови работни места.

REFERENCES

European commission, 2010. Europe 2020 strategy for smart sustainable and inclusive growth – Brussels.

European commission, 2012. Rural Development in the EU Statistical and Economic Information Report.

Godishen доклад za izpalnenieto na Operativna programa „Regionalno razvitie“ 2007–2013 g. za 2014 II

<http://www.bgregio.eu/media/files/godishni_dokladi/> (05.06.2015)

Operational Programme „Regions in Growth 2014–2020“. //

<<https://www.eufunds.bg/programen-period-2014-2020/operativni-programi-2014-2020/operativna-programa-regioni-v-rastezh-2014-2020>> (06.2016).

Parusheva, T., 2014. Svetovното nasledstvo: izraz na globalnata kultura. // *Infrastruktura I komunikacii, Nauchno spisanie na fakultet „Ikonomika na infrastukturata“ – UNSS*, godina 4, No 9, 27–31.

Pencheva, A., 2013. Green Investments in Bulgarian Tourism. // *Journal of Balkan Ecology*, Volume 16, No 2, 163–169.